

NOSTALGIJA IN OPUS JOHANNA CHRISTOPHA BIERNATZKEGA

Jurij Zalokar

V zadnjem času ni redko, da se nostalgija omenja predvsem kot nekakšna slabost in morbidnost, kar je bolje skrivati kot kazati. Vendar generacija, ki gleda na nostalgijo v tem duhu, ne dojema, da nosi bolečina hrepenenja po domu in preteklosti s seboj nabož, ki teži k ustvarjalnemu iskanju nečesa globljega, kot so zgolj izgubljeni dom, domovina, mladost, ljubezen itd. Posmeh nostalgiji samo pomaga trgati vezi z nečim globljim v življenju ter tako trgati tudi osebne korenine, ki dajejo občutek smisla in identitete. Odtod za naš čas tako značilna izrojenost in vse večja osamljenost posameznika, ki se skuša potem potrjevati tako, da išče nadomestno polnost v pravcati zasvojenosti od svojega jaza, z osebnim uveljavljanjem, uživaštvom, pridobitništvom itd. Vse to razrahlja družbene vezi in socialni čut ter vodi k izgubi etosa. Med izseljenci in v družbah, ki so iz različnih razlogov marginalizirane, postane to še bolj očitno. Življenje se mnogim zazdi nesmiselno. Pred slabotnejšim in tenkočutnejšim pa lahko zazija prepad.

Nostalgija postane uničujoča šele, če se ji človek preda in se zakoplje v bolečino. V takem primeru sledi osebno in družbeno odmiranje; ali pa se človek veže na neponovljive mejnike in dogodke preteklosti ter jih poskuša restavrirati. Tako nastane bodisi napadalna reakcionarnost, lahko pa tudi janičarska poistovetenost z novim okoljem. Znano je na primer, da izseljenci radi ostro zavračajo kakršnokoli kritiko njihove nove domovine.

Nasprotno smer od razvoja nostalgije v razkroj in »patologijo« predstavljata iz nostalgije porojena ustvarjalnost. Med drugim se kaže z zanimanjem za zgodovino in genealogijo ter še drugače črpa iz silnic, ki presegajo posameznika ali generacije. Vodi iz roda v rod pri poskusu, kako prodreti v samo srž življenja.

Navadno se posreči prej pesniku kot znanstveniku, da opiše in izrazi te silnice, ki posameznika in generacije vežejo v en sam tok življenja. Zavedanje

neke globlje povezanosti – pa tudi ločenosti in razdvojenosti – lepo izrazi v svojih delih priznani nemški pesnik, pisatelj in pastor Johann Christoph Biernatzki (1795–1840, *Allgemeine Deutsche Biographie*, 1875). Pogled v njegovo biografijo (Biernatzki, K. L., 1844) in *Zbrane spise* (1844) ilustrira vprašanje, ki jih načenja ta prispevek.

Po starem očetu je bil Johann Christoph poljskega rodu. Njegov ded Jan Kristof Biernacki je moral kot poljski protestantski šlahčič emigrirati v času, ko se je pričel razpad Poljske sredi 18. stoletja. Naselil se je v Holsteinu, ki je takrat sodil pod Dansko. Nostalgijo omeni biografija že pri njegovem sinu, ki je po končanem študiju medicine v Kopenhagnu odšel v Breslau v željo, da bi navezal stike s poljskimi sorodniki. V strahu, da ga ne bodo hoteli prepoznati in sprejeti, je iskanje opustil in se po treh letih vrnil v Holstein.

Čeprav je pripadal vnuk Jana Biernackega, Johann Christoph, že tretji generaciji izseljencev, je stara domovina še naprej živela tudi v njem. Svoja čustva in usodo je izrazil v pesmi, ki jo je v pismu zaupal svojemu najboljšemu prijatelju (Biernatzki, K. L., 1844):

Aus der Polen Stamm entsprossen,
 Doch im Deutschen Gau geboren,
 Ein' ich in mir Gluth und Sehnen,
 Fuer den Polen, fuer den Deutschen,
 Doch noch Beiden bin ich fremd.
 Komm' ich zu der Vaeter Heimath,
 Suche meiner Ahnen Graber,
 Keiner fuehlt des Fremdlings Trauer;
 Und die Flur, die mich geboren,
 Wo als Kind ich heiter spielte,
 Kraenzt mit Eichenlaub und Rosen
 Jeden Sohn des Vaterlandes;
 Doch den Spross aus fernem Stamme
 Flicht sie Dornen um die Schlaefe. –
 Wie die Tanne, deren Wurzel,
 Nackt und bloss die Woge wuehlt,
 Dass sie ohne Halt und Nahrung
 Wanket, sinket, niederstuerzt,
 D'rueber, d'runter tanzt die Welle,

Spielt die Fluth am gruenen Laub;
So geht Der im Leben unter,
Den kein Vaterland begruesst,
Ohne Heimath, die ihn liebt,
Ohne Boden, der ihn stuezt ,
Ausgestossen auf der Erde,
Bastard dieser weiten Welt,
Nirgends heimlich, Allen fremd! –¹

V študentskih letih je poskušal Biernatzki zliti prvine, iz katerih se je napajalo njegovo nostalgično čustvovanje, s prvinami, ki so porajale nemški narodni preporod v prvih desetletjih 19. stoletja. Navdušil se je tudi za idealno tovarištvo, ki ga je sprva doživel v študentskem fantovstvu (Burschenleben). Vendar sta se oba poskusa kmalu izkazala kot neuresničljiva. Nemški preporod se je kmalu po začetku pričel izrojevati v povzpetništvo in šovinizem, »Burschenleben« pa je iz tovarištva postal le objestno veseljačenje in popivanje. Vse to je bilo Biernatzkemu popolnoma tuje. V srcu mu je ostala predvsem navezanost na pokrajino njegovega otroštva. Po potovanju, na katerem je občudoval lepote južne Nemčije in planin Švice, je pisal svoji sestri (Biernatzki, K. L., 1844), da tujina nikoli ne more biti njegova domovina, pa naj bo še tako lepa. Pripisal je še pesem:

Hoch vom Norden kam ich hergezogen,
Sah so manches schoene deutsche Land,
Sah der Alpen himmelhohe Bogen
Und der Schweizer wundervolles Land.

¹ Poljskega porekla, vendar rojen v nemški pokrajini, nosim v sebi žar in hrepenenje po Poljski in Nemčiji, a sem obema tuj. Če pridem v domovino očetov in iščem grobove sorodnikov, nihče ne čuti tujčeve žalosti; medtem ko polja, ki so me rodila in kjer sem se vesel igral kot otrok, ovenčajo s hrastovimi listi in rožami vsakega sina domovine, potomcu daljnega rodu pa spletajo trnovo krono okoli glave. – Kot pogine jelka, ki ji je val do golega razkril korenine, da usiha brez podpore, se potaplja in zgrudi pa jo valovi oblivajo spodaj in zgoraj ter se igrajo z njenim zelenjem, tako propade v življenju tisti, ki ga ne pozdravlja nobena domovina. Brez domovine, ki bi ga ljubila, in brez tal, ki bi ga nosila, je izločen iz zemlje, bastard tega širokega sveta, nikjer doma, vsem tuj!

Doch zum fernen heimathlichen Heerde
 Rufen Lieb' und Freundschaft mich zurueck,
 Und um alles Schoene dieser Erde
 Tausch' ich nicht der Lieb' und Freundschaft Glueck.²

Hrepenenje po izgubljeni domovini prednikov je poskušal Biernatzki potešiti tako, da se je odprl globjemu hrepenenju, ki je težilo k prvobitni istosti človeka in bogov »in illo tempore«, kot je to lepo opisal Mircea Eliade (1968) v okviru arhaične nostalgije po paradizu. Pri tem se je domovinska nostalgija krepila in spajala še z dvema drugima. Najprej je to bilo hrepenenje po materi, ki jo je je pesnik izgubil, ko mu je bilo komaj šest let. V globoko občuteni pesmi ga je izrazil kot sanjsko snidenje z njo. Potem pa je to bila nostalgija po deklici, s katero se je srečal po materini smrti. Med obema se je razvila nenavadna navezanost. Po ure dolgo sta brez besed sedela drug ob drugem. Toda skrbniki niso imeli posluha za take vrste idilo in so ju ločili. Deklica je kmalu po ločitvi umrla in Biernatzkemu je ostalo le hrepenenje. Tako je nastala trojna nostalgija, ki je prežela njegov poklic in literarni opus, predvsem pa njegova religiozna iskanja. Ustvarjalnost Johanna Christopha je dosegla svoj višek v pesmi »Življenje«. Njena misel preseže vse delitve in ločitve ter privede k tistemu, kar je pesnik občutil kot polnost v pravem bistvu življenja (Biernatzki, J.C., Die Hallig, 1844):

Wer streitend und fallend dem Siege vertraut,
 Der hat sich errungen das Jawohrt der Braut.
 Sie fuehrt dem Altare der Heimat ihm zu.
 Sein Glaube wird Schauen; der Staub ist zur Ruh.³

V romanu *Pota k verovanju ali ljubezen iz otroštva* (1844), ki ga je sooblikovala nostalgija po otroški prijateljici, se srečata in končno prepoznata dolga leta ločena ljubimca. Motiv nas spominja na Kalidasovo Šakuntalo. Junak

² Prišel sem, vzgojen daleč na severu, ter videl marsikatero lepo nemško deželo in občudoval visoko v nebo štrleče planine ter čudovito švicarsko pokrajino. Vseeno me ljubezen in prijateljstvo kliče nazaj k daljnemu domačemu ognjišču. Za ljubezen in prijateljstvo bi ne zamenjal nobenih lepot tega sveta.

³ Kdor se bori in pada z zaupanjem v zmago, ta si pridobi privolitev neveste, ki ga privede k oltarjem domovine. Njegova vera postane videnje; prah najde svoj mir.

zgodbe Sorrendi tedaj reče, da mu je zemlja postala nebo, takoj zatem pa, da ne pozna nobenega neba in zemlje več, saj sta postala eno.

Na ta način je Johannu Christianu postalo vodilo življenja prastaro, rekli bi lahko, šamansko doživetje zlitja človeka z vesoljem, ki je bilo seveda tuje strogemu racionalističnemu duhu protestantizma njegovega časa. Čeprav pri njem slutimo odmev vzhodne modrosti (bil je tudi orientalist!) in čeprav je bila njegova vera prvinska in prav nič ortodoksna, je mimo pesniškega izraza njegov teološki jezik vendarle kolikor toliko ostajal v okviru konfesionalnega izročila.

Karkoli si že mislimo o veri Biernatzkega, ostaja nesporno, da se je trojna nostalgija poglobljala v ustvarjalno dejavnost in oblikovala njegovo življenjsko pot, saj ni zastala v krču bolečine niti se ni lovila za sence preteklosti, ampak je v vsem iskala istost, ki ga je preko preteklosti in hrepenjenja vodila v prihodnost in mu dajala moč ter življenjski optimizem, potreben za spopad s tisočeriimi težavami sedanjosti.

LITERATURA

- Allgemeine Deutsche Biographie* (1875). Leipzig: Duncker & Humbolt.
- Biernatzki, J. C. (1844), *J. C. Biernatzki's Gesammelte Schriften*. Altona: Johan Friedrich Hammerich.
- Biernatzki, J. C. (1844), *Die Hallig oder die Schiffbruechigen*. V: *Gesammelte Schriften*.
- Biernatzki, J. C. (1844), *Wege zum Glauben oder die Liebe aus der Kindheit*. V: *Gesammelte Schriften*.
- Biernatzki, K. L. (1844), *Biernatzki's Biographie*. V: *Gesammelte Schriften*.
- Eliade, M. (1968), *Myths, Dreams & Mysteries*. London and Glasgow: Collins, Fontana Library.

SUMMARY

**NOSTALGIA AND LITERARY OPUS
OF JOHN CHRISTOPH BIERNATZKI***Jurij Zalokar*

The paper discusses the negative and positive reactions to nostalgia. The creative aspect is illustrated by the literary opus and religious thought of J. C. Biernatzki (1795–1840), German poet, writer and pastor of Polish origin. As an immigrant of the third generation he still deeply felt the nostalgia for his grandfather's homeland in Poland. However, he was able to penetrate deeper into his pain finding the solution in realization of the unifying essence of life.